

Фридрих Енгелс

Към историята на Съюза на комунистите¹

С осъждането на къолнските комунисти в 1852 г. завърши първият период на самостоятелното работническо движение в Германия. Днес този период е почти забравен. А той продължи от 1836 г. до 1852 г. и при пръсването на германските работници в чужбина това движение се разви в почти всички културни страни. Но това не е всичко. Днешното международно работническо движение по своята същност е пряко продължение на тогавашното германско работническо движение, което беше изобщо *първото международно работническо движение* и от което излязоха мнозина дейци, които поеха след това ръководната роля в Международната работническа асоциация. А основните теоретични принципи на «Комунистически манифест», които Съюзът на комунистите през 1847г. написа на знамето си, днес са най-здравата международна спойка на цялото пролетарско движение в Европа и в Америка.

Досега за цялостната история на това движение има само един главен източник. Това е така наречената черна книга: «Die Communisten-Werschwörungen des 19. Jahrhunderts». Von Vermuth und Stieber. Berlin. 2 Theile, 1853 und 1854². Този измишльотен от двама от най-подлите полицейски негодници на нашия век, гъмжащ от съзнателни фалшификации буламач и до днес още служи като основен източник на всички некомунистически издания, посветени на онова време.

Това, което мога да дам тук, е само очерк, а и той само доколкото става дума за Съюза; давам само онова, което е абсолютно необходимо за разбиране на «Разкрития». Нека се надяваме, че ще имам някога възможността да работя събрания от Маркс и мен богат материал за историята на онези славни младини на международното работническо движение.

От основания през 1834 г. в Париж от германски емигранти демократично-републикански таен Съюз на «изгнаниците» през 1836 г. се отделиха най-крайните, най-пролетарските елементи и образуваха новия таен Съюз на *справедливите*. Този съюз-майка, в който останаха само най-заспалите елементи à la Якоб Венедай, скоро съвсем замря; когато през 1840 г. полицията надуши няколко секции в Германия, от него бе останало едва ли не само сянка. Напротив, новият съюз се разви сравнително бързо. Първоначално той беше германска издънка на френския работнически комунизъм, който беше свързан с известни бабьовистки традиции³ и се оформяше по това време в Париж; искането за общо владение на богатата се предявяваше като необходима последица от «равенството». Целите бяха същите, както и на тогавашните тайни парижки дружества: полупропагандно, полузаговорническо обединение, при което обаче като средище на революционното действие винаги се смяташе Париж, макар че никак не бе изключена подготовката на някое и друго въстание в Германия. Но тъй като Париж си оставаше арена на решителните боеве, Съюзът тогава беше всъщност само немски клон на тайните френски дружества, по-специално на ръководеното от Бланки и Барбес Société des saisons*, с което той беше в тесни връзки. Французите започнаха въстанието на 12 май 1839 г.; секциите на Съюза действаха заедно с тях и по този начин претърпяха общо поражение⁴.

От немците бяха арестувани преди всичко *Карл Шапер* и *Хайнрих Бауер*. Правителството на Луи Филип се задоволи с екстернирането им след доста продължителен арест. И двамата отидоха в Лондон. Шапер⁵, родом от Вайлбург в Насау, като студент по лесовъдство в Гисен през 1832 г. влиза в заговорническото общество на Георг Бюхнер, на 3 април 1833 г. участва в нападението срещу франкфуртския полицейски участък⁶, избягва в чужбина и през февруари 1834 г. участвувал в похода на Мадзини към Савоя⁷. Гигант на ръст, решителен и енергичен, винаги готов да рискува личното си състояние и живота си, той беше образец на оня тип професионални револю-

* Дружество на годишните времена. *Ред.*

ционери, които играха някаква роля през тридесетте години. Въпреки известна тромавост на мисълта му, той не беше неспособен дълбоко да разбира теоретичните въпроси — развитието му от «демагог»⁸ в комунист вече доказва това — и още по-упорито държеше на онова, което вече беше признал. Тъкмо затова понякога неговата революционна страст беше в разрез с неговия разум, но после той винаги разбираше грешката си и открито я признаваше. Той беше истински мъж и незабравимо ще остане онова, което направи за създаване на германското работническо движение.

Хайнрих Бауер от Франкония беше обущар; живо, будно, остроумно същество, в дребното тяло на което се криеше много хитрост и решителност.

Когато пристигна в Лондон, където Шапер, който в Париж беше станал словослагател, сега се издържаше с уроци по чужд език, той заедно с него започна да възстановява скъсаните връзки на Съюза и Лондон бе превърнат в център на Съюза. Тук — а може би и още по-рано, в Париж — към тях се присъедини Йозеф Мол, часовникар от Кьолн, един среден на ръст Херкулес — колко често той и Шапер победоносно удържаха вратата на някоя зала срещу стотици напирателни противници! — човек, който поне по енергия и решителност не отстъпваше на двамата си другари, но по ум надминаваше и двамата. Той не само че беше роден дипломат, както доказват успехите на неговите многобройни пътувания като пълномощник; той беше възприемчив и в теоретично отношение.

Аз се запознах и с тримата в 1843 г. в Лондон; това бяха първите революционни пролетарии, които виждах. И при все че нашите възгледи още тогава се различаваха в подробностите — защото на техния ограничен уравнителен комунизъм* аз тогава все още противопоставях доста много и също така ограничено философско високомерие, — все пак никога няма да забравя внушителното впечатление, което ми направиха тези трима истински хора — тъкмо когато сам се стремях да стана човек.

В Лондон, както и в по-малка степен в Швейцария, те се възползваха от свободата на сдруженията и на съб-

* Под уравнителен комунизъм, както казах, разбирам само онзи комунизъм, който се опира изключително или предимно на искането за равенство.

раннята. Още на 7 февруари 1840 г. беше основано легалното Немско работническо просветно дружество, което съществува и до днес⁹. Това дружество служеше на Съюза като място за привличане на нови членове и тъй като както винаги комунистите бяха най-дейните и най-интелигентните членове на дружеството, от само себе си се разбираше, че неговото ръководство беше изцяло в ръцете на Съюза. Скоро Съюзът имаше в Лондон вече няколко общини, или както още ги наричаха тогава — «ложии». Същата тази ясна като бял ден тактика се прилагаше и в Швейцария, и другаде. Навсякъде, където можеше да се основат работнически дружества, те се използваша по същия начин. Там, където законите забраняваха това, хората влизаха в певчески, гимнастически и други подобни дружества. Връзката се поддържаше най-вече с постоянно заминаващите или пристигащите членове, които при нужда изпълняваха функцията и на емисари. И в двата случая Съюзът беше живо подкрепян от мъдростта на правителствата, които екстернираха всеки нежелателен за тях работник — а в девет десети от случаите това бяха членове на Съюза, — и по този начин го превръщаха в емисар.

Възобновеният Съюз значително се разпространи. По-специално в Швейцария *Вайтлинг*, *Август Бекер* (необикновен ум, който, както много други немци, се провали поради вътрешната си нестабилност) и други бяха създали силна организация, която повече или по-малко оставаше вярна на комунистическата система на Вайтлинг. Тук не е мястото да критикуваме Вайтлинговия комунизъм. Но за неговото значение като първо самостоятелно теоретическо раздвижване на германския пролетариат аз и днес се подписвам под Марксовите думи, отпечатани в парижкия «Vorwärts!» от 1844 г.: «Къде би могло да се намери у» (германската) «буржоазията, включително и нейните философи и книжници, такова произведение за *освобождението на буржоазията* — за политическото ѝ освобождение — като съчинението на Вайтлинг «Гаранции на хармонията и свободата»? Като сравним баналната и плаха посредственост на германската политическа литература с този с нищо несравним и блестящ дебют на германските работници, като сравним тези *гигантски детски обувки на пролетариата* с миниатюрните изтъркани политически обувки на буржоазията — не мо-

же да не предскажем, че тази пепеляшка ще има атлетическа фигура.»¹⁰ Тази атлетска фигура днес вече е пред нас, макар че далеч още не е достигнала пълното си развитие.

И в Германия имаше многобройни секции — по силата на обстоятелствата с преходен характер, но броят на възникващите далеч надминаваше броя на разпадащите се. Полицията едва след седем години, в края на 1846 г., откри следи на Съюза — в Берлин (Ментел) и в Магдебург (Бек), но не можа да ги проследи по-нататък.

В Париж Вайтлинг, който в 1840 г. още се намираше там, също беше наново събрал разпръснатите елементи, преди да отиде в Швейцария.

Ядрото на Съюза бяха шивачите. Немски шивачи имаше навсякъде — в Швейцария, в Лондон, в Париж. В последния град немският език дотолкова беше станал господстващ в шивашкия занаят, че през 1846 г. аз познавах там един шивач-норвежец, пристигнал по море във Франция направо от Тронхейм, който за година и половина не беше научил почти нито една френска дума, но отлично беше научил немски език. През 1847 г. от парижките общини две се състояха почти изключително от шивачи, една — от дърводелци-мебелисти.

След като центърът на тежестта се премести от Париж в Лондон, на преден план излезе един нов момент: от немски Съюзът постепенно стана *международен*. В работническото дружество освен германци и швейцарци влязоха и хора от всички онези националности, които си служеха при общуването си с чужденци главно с немски език. Това бяха предимно скандинавци, холандци, унгарци, чехи, южни славяни, руси и елзасци.

През 1847 г. между другите редовни посетители беше и един английски гвардейски гренадир в униформа. Дружеството скоро се назова *Комунистическо* работническо просветно дружество, а на членските карти беше отпечатан най-малко на двадесет езика — макар и тук-там не без езикови грешки — девизът: «Всички хора са братя». Както легалното дружество, така и тайният Съюз скоро придоби повече интернационален характер; на първо време все още в ограничен смисъл: практически — чрез различната националност на членовете, теоретически — чрез убеждението, че всяка революция — за да бъде победоносна — трябва да бъде европейска. По-далеч от това не се стигна, но основата вече беше създадена.

С френските революционери се поддържаха тесни връзки чрез лондонските емигранти, другарите в борбата на 12 май 1839 г. Също така и с полските радикали. От само себе си се разбира, че официалната полска емиграция, също както и Мадзини, бяха повече противници, отколкото съюзници. Английските чартисти, поради специфично английския характер на своето движение, бяха оставени настрана като нереволуционни. Лондонските водачи на Съюза влязоха във връзка с тях едва по-късно чрез мен.

С развитието на събитията характерът на Съюза се измени и в други отношения. Макар че на Париж все още гледаха — и то тогава с пълно право — като на родина на революцията, все пак се бяха освободили от зависимостта от парижките заговорници. С разрастването на Съюза се повишаваше и неговото самосъзнание. Чувствуваше се, че движението пуска все по-дълбоки корени сред германската работническа класа и че тези германски работници са исторически призвани да бъдат знаменосци за работниците от Северна и Източна Европа. В лицето на Вайтлинг те имаха един комунистически теоретик, който смело можеше да бъде поставен наред със своя тогавашен френски конкурент. Най-после — практиката от 12 май беше показала, че опитите за преврат са вече безполезни. И при все че още продължаваха да тълкуват всяко събитие като признак на настъпващата буря и макар че, общо взето, бе запазен старият, полуконспиративен устав — това се дължеше по-скоро на старото революционно упорство, което започваше вече да влиза в стълкновение с пробиващото си път по-правилно разбиране.

Но социалната доктрина на Съюза, колкото и да беше неопределена, се отличаваше с един много голям недостатък, който обаче се коренеше в самите условия. Членовете на Съюза, доколкото изобщо бяха работници, бяха почти изключително истински занаятчии. Човекът, който ги експлоатираше, дори и в големите световни градове, беше в повечето случаи само дребен майстор. По онова време дори и в Лондон още едва се зараждаше експлоатацията в шивашкия занаят в голям мащаб, в тъй наречената сега конфекция, чрез превръщане на шивашкия занаят в домашна индустрия за сметка на някой едър капиталист. От една страна, експлоататорът на тези занаятчии беше дребен майстор; от друга страна, всички те се

надяваха, че в края на краищата сами ще станат дребни майстори. При това тогавашният германски занаятчия все още беше обременен с маса наследени цехови представи. Най-голяма чест на тези занаятчийски права, че те, които все още не бяха истински пролетарии, а само намираща се в процес на преминаване в редовете на съвременния пролетариат част от дребната буржоазия, и то част, която все още не беше в пряко противоречие спрямо буржоазията, т. е. спрямо едрия капитал — че тези занаятчийски бяха в състояние инстинктивно да предугадят своето бъдещо развитие и, макар все още не напълно съзнателно, да се конституират като партия на пролетариата. Но също така неизбежно беше и това, че техните стари занаятчийски предразсъдъци ги спъваха всеки път, когато се касаеше да бъде конкретно разкритикувано съществуващото общество, т. е. да бъдат изследвани икономическите факти. И аз мисля, че в целия Съюз тогава не би се намерил нито един човек, който да е прочел някога някаква книга по политическа икономия. Но това не беше голяма беда: «равенството», «братството» и «справедливостта» на първо време помагаха при изкачването на всяка теоретична височина.

Междувременно наред с комунизма на Съюза и на Вайтлинг се създаваше един втори комунизъм, съществено различен от първия. В Манчестър аз просто непосредствено се бях сблъскал с обстоятелството, че икономическите факти, които в досегашните исторически съчинения не играят никаква роля или пък играят само някаква жалка роля, са поне в съвременния свят решаваща историческа сила; че те образуват основата за възникването на днешните класови противоречия; че в онези страни, в които тези класови противоречия са се развили напълно благодарение на едрата индустрия, следователно по-специално в Англия, те пак са основата за образуването на политическите партии, за партийните борби, а с това и за цялата политическа история. Маркс не само че беше стигнал до същия възглед, но още в «Deutsch-Französische Jahrbücher» (1844 г.)¹¹ го беше обобщил в смисъл, че изобщо не държавата обуславя и определя буржоазното общество, а буржоазното общество обуславя и определя държавата, че следователно политиката и нейната история трябва да бъдат обяснявани с икономическите отношения и тяхното развитие, а не обратно. Когато през лятото

на 1844 г. посетих Маркс в Париж, констатирано беше пълното ни единодушие във всички области на теорията и оттогава датира нашата съвместна работа. Когато през пролетта на 1845 г. ние пак се срещнахме в Брюксел, Маркс, изхождайки от горните принципи, вече беше развил в главните ѝ черти своята материалистическа теория на историята и ние се заловихме да разработваме в подробности това ново разбиране в най-различни насоки.

Това откритие, което извърши преврат в историческата наука и което, както вижда читателят, е всъщност дело на Маркс, и в което аз мога да си припиша само твърде малък дял, имаше обаче непосредствено значение за съвременното на него работническо движение. Комунизмът при французите и немците, чартизмът при англичаните вече не изглеждаха като нещо случайно, което също така би могло и да го няма. Тези движения се разкриха сега като движение на съвременната потисната класа, на пролетариата, като повече или по-малко развити форми на неговата исторически необходима борба против господстващата класа, буржоазията, като форми на класовата борба, но форми, които се отличават от всички предишни класови борби по това, че днешната потисната класа, пролетариатът, не може да осъществи своето освобождение, ако същевременно не освободи цялото общество от разделянето му на класи, а с това и от класовите борби. Така че комунизмът вече не означаваше измисляне, с помощта на фантазията, на някакъв по възможност най-съвършен обществен идеал, а разбиране на природата, условията и произлизащите от това общи цели на борбата, която води пролетариатът.

Ние ни най-малко не възнамерявахме да съобщим изключително на «учения» свят за новите научни резултати, като ги изложим в дебели книги. Напротив. Ние двамата вече дълбоко бяхме навлезли в политическото движение, имахме известни привърженици сред интелигенцията, по-специално в Западна Германия, имахме достатъчен контакт с организирания пролетариат. Ние бяхме задължени научно да обосновем нашите възгледи; но за нас беше също така важно да убедим в правилността на нашите възгледи европейския и преди всичко германския пролетариат. И щом самите ние си изяснихме всичко, пристъпихме към работа. В Брюксел основахме едно

Немско работническо дружество и овладяхме «Deutsche-Brüsseler-Zeitung»¹², който остана наш орган до Февруарската революция. С революционната част на английските чартисти поддържахме връзка чрез Джулиън Харни, редактор на централния орган на движението «The Northern Star»¹³, сътрудник на който бях. Ние се намирахме също така в нещо като блок с брюкселските демократи (Маркс беше подпредседател на Демократическата асоциация) и с френските социалдемократи от вестник «Réforme»¹⁴, на който аз доставях съобщения за английското и германското движение. Накратко, нашите връзки с радикалните и пролетарските организации и печатни органи бяха напълно задоволителни.

Нашите отношения със Съюза на справедливите бяха следните. Разбира се, ние знаехме за съществуването на Съюза; в 1843 г. Шапер ми бе предложил да вляза в него, което аз, от само себе си се разбира, тогава отказах. Но ние продължавахме да водим постоянна кореспонденция не само с лондончаните, но и установихме още по-тесни връзки с д-р Евербек, водача по онова време на парижките общини. Без да проявяваме интерес към вътрешните работи на Съюза, ние все пак научавахме за всяко по-важно събитие в него. От друга страна, устно, писмено и чрез печата въздействахме върху теоретичните възгледи на най-значителните членове на Съюза. На тази цел служеха и различни литографирани циркуляри, които разпращахме до нашите приятели и кореспонденти в цял свят при особени случаи, когато се касаеше за вътрешните работи на образуващата се комунистическа партия. В тези циркуляри понякога се говореше за самия Съюз. Така например един млад вестфалски студент, Херман Криге, който отиде в Америка и се представял там като емисар на Съюза, се беше сдружил с побъркания Харо Харинг с цел да предизвика чрез Съюза радикално преустройство в Южна Америка и основал вестник, в който от името на Съюза проповядваше сладниково-сентиментален комунизъм, основан върху «любовта», преливащ и бликащ от любов. Ние излязохме против него с един циркуляр, който донесе очаквания резултат. Криге изчезна от сцената на Съюза¹⁵.

По-късно в Брюксел дойде Вайтлинг. Но той вече не беше наивният млад шивашки калфа, който, сам изумен от собствените си дарби, се мъчи да си изясни как ли би

изглеждало едно комунистическо общество. Той беше велик човек, преследван от онези, които му завиждаха за неговото превъзходство; той навсякъде надушваше съперници, тайни врагове, сплетни; той беше гоненият от една страна в друга пророк, който носеше в джоба си готовата рецепта за осъществяване на рая на земята и си въобразяваше, че всеки се стреми да му открадне тази рецепта. В Лондон той вече се беше скарал с членовете на Съюза, а и в Брюксел, където особено Маркс и жена му проявиха към него необикновено, почти свръхчовешко търпение, той не можа да се спогоди с никого и скоро замина за Америка, за да се опита там да играе ролята на пророк.

Всички тези обстоятелства допринесоха за преврата, който незабелязано се извърши в Съюза и по-специално сред лондонските му водачи. Незадоволителността на съществуващите дотогава комунистически схващания — както на френския примитивен уравнителен комунизъм, така и на Вайтлинговия — им ставаше все по-ясна. Установяваната от Вайтлинг връзка на комунизма с ранното християнство — колкото и гениални да са отделните неща в неговото «Евангелие на бедния грешник»¹⁶ — беше довела в Швейцария дотам, че движението в по-голямата си част попадна най-напред в ръцете на глупци като Албрехт, а след това — в ръцете на користи лъжепророци като Кулман. Разпространяваният от неколцина белетристи «истински социализъм» — превод на френски социалистически изрази на развален хегеловско-немски език и сантиментално-мечтателно човеколюбие (вж раздела за германския или «истинския» социализъм в «Комунистически манифест»¹⁷), — социализъм, който Криге и съответната литература бяха въвели в Съюза — този «социализъм» поради своята разлигавеност и безсилне неизбежно трябваше да отврати старите революционери в Съюза. В Лондон все повече и повече виждаха, че Маркс и аз имаме право с нашата нова теория в сравнение с несъстоятелността на господстващите дотогава теоретични представи и произтичащите от тях практически грешки. За това схващане без съмнение допринесоха и намиращите се тогава между лондонските водачи двама души, които по своята способност за теоретическо познание значително превъзхождаха споменатите: художникът-миниатюрист Карл Пфендер от Хайлброн и

шивачът Георг Екариус от Тюрингия.*

С една дума, през пролетта на 1847 г. Мол се яви в Брюксел при Маркс и веднага след това в Париж при мен, за да ни покани още веднъж от името на своите другари да влезем в Съюза. Те се били убедили както в общата правилност на нашите схващания, така и в необходимостта да бъде освободен Съюзът от старите конспиративни традиции и форми. Ако се съгласим да влезем в Съюза, щяла да ни бъде дадена възможност на един съюзеи конгрес да изложим нашия критически комунизъм в един манифест, който след това ще бъде публикуван като манифест на Съюза; заедно с това ще можем да допринесем за заменяне на остарялата организация на Съюза с нова, по-съвременна и по-целесъобразна.

Ние не се и съмнявахме, че макар и само за пропагандни цели е необходима организация в редовете на германската работническа класа и че тази организация, доколкото тя няма да има чисто локален характер, може да бъде дори и въвн от Германия само тайна организация. А тъкмо Съюзът представляваше вече такава организация. Онова, което ние досега смятахме за недостатък на Съюза, сега самите представители на Съюза бяха готови да отстранят като погрешно; те канеха самите нас да сътрудничим за реорганизирането на Съюза. Можехме ли да откажем? Разбира се, не. И тъй, ние влязохме в Съюза; в Брюксел Маркс организира от наши близки приятели една съюзна община, а аз посещавах трите парижки общини.

През лятото на 1847 г. в Лондон се състоя първият съюзеи конгрес, на който В. Волф представляваше брюкселските, а аз — парижките общини. На този конгрес най-напред беше извършена реорганизация на Съюза. Сега вече бяха премахнати и всички ония стари мистични имена, които се бяха запазили от конспирационните времена; Съюзът се организира в общини, окръзи, ръковод-

* Пфендер почина в Лондон преди около 8 години. Той беше човек с тънък, оригинален ум, остроумен, ироничен, диалектик. Екариус, както е известно, по-късно беше дълги години секретар на Генералния съвет на Международната работническа асоциация, членове на който между другите бяха и следните стари членове на Съюза на комунистите: Екариус, Пфендер, Леснер, Лохнер, Маркс и аз. По-късно Екариус се отдаде изключително на английското профсъюзно движение.

ни окръзи, Централен комитет и конгрес и оттогава вече се наричаше Съюз на комунистите. «Целта на Съюза е събаряне на буржоазията, господство на пролетариата, премахване на старото, почиващо на класовите противоречия буржоазно общество и създаване на ново общество без класи и без частна собственост» — така гласи първият член¹⁸. Самата организация беше напълно демократична, с избран комитет, който винаги можеше да бъде сменен, и по този начин беше пресечена всякаква възможност за конспиративни стремежи, които изискват диктатура, и Съюзът — поне при обикновени мирни времена — беше превърнат в чисто пропагандно дружество. Този нов устав беше представен — такава беше новата демократична практика — на общините за обсъждане, след това още веднъж беше обсъден на втория конгрес и окончателно приет на 8 декември 1847 г. Той е отпечатан при Вермут и Щибер, т. I, стр. 239, приложение X.

Вторият конгрес се състоя в края на ноември и началото на декември същата година. На него присъствуваше и Маркс, който в продължителни разисквания — конгресът продължи десетина дни — отстояваше новата теория. Най-сетне бяха ликвидирани всички разногласия и съмнения, новите основни принципи бяха единодушно приети и Маркс и аз бяхме натоварени да изработим манифеста. Това поръчение беше изпълнено непосредствено след конгреса. Няколко седмици преди Февруарската революция Манифестът беше изпратен за отпечатване в Лондон. Оттогава насам той обиколи света. Преведен е на почти всички езици и днес още служи като ръководство на пролетарското движение в най-различни страни. Вместо стария девиз на Съюза: «Всички хора са братя», се появи новият боен лозунг: «Пролетарии от всички страни, съединявайте се!», който открито прокламира интернационалния характер на борбата. Седемнадесет години покъсно този боен лозунг проехтя по света като боен зов на Международната работническа асоциация, а днес борещият се пролетариат от всички страни го е написал на своето знаме.

Избухна Февруарската революция. Дотогавашният Лондонски централен комитет веднага прехвърли своите пълномощия на ръководния Брюкселски окръг. Но това решение пристигна по времето, когато в Брюксел имаше фактически обсадно положение и германците вече никъде

не можеха да устройват събрания. Ние всички вече бяхме готови да се прехвърлим в Париж и затова новият Централен комитет реши също така да се разтури, да предаде всичките си пълномощия на Маркс и да го упълномощи веднага да състави нов Централен комитет в Париж. Едва се разотидоха петимата, които бяха взели това решение (на 3 март 1848 г.), когато полицията нахълта в жилището на Маркс, арестува го и го застави още на другия ден да отпътува за Франция, тъкмо където той искаше да отиде.

Скоро всички пак се събрахме в Париж. Там беше съставен и следният, подписан от членовете на новия Централен комитет документ, който беше разпространен в цяла Германия и от който някои и днес още могат да научат нещо:

*«Искания на Комунистическата партия
в Германия»¹⁹*

1. Цяла Германия се обявява за единна, неделима република.

3. Народните представители получават възнаграждение, за да може и работникът да заседава в парламента на германския народ.

4. Всеобщо въоръжаване на народа.

7. Княжеските и други феодални поземлени владения, всички мини, рудници и т. н. се превръщат в държавна собственост. В тези земи земеделието се води в полза на цялото общество в голям мащаб и с помощта на най-съвременните научни методи.

8. Ипотеките върху селските земи се обявяват за държавна собственост. Лихвите по тези ипотeki селяните плащат на държавата.

9. В областите, в които е разпространено арендаторството, поземлената рента или арендата се плащат на държавата под формата на данък.

11. Държавата взема в свои ръце всички транспортни средства: железници, канали, параходи, пътища, пощи и т. н. Те се превръщат в държавна собственост и се поставят на разположение на безимотната класа.

14. Ограничаване правото за наследяване.

15. Въвеждане на високи прогресивни данъци и отменяване на данъците върху предметите за потребление.

16. Откриване на национални работилници.

Държавата осигурява на всички работници съществуването им и се грижи за неработоспособните.

17. Всеобщо, безплатно народно образование.

В интерес на германския пролетариат, на дребната буржоазия и селяните е най-енергично да работят за провеждането на горните мероприятия. Защото само с тяхното осъществяване милионите хора в Германия, експлоатирани досега от малък брой хора, които и занаятчиите ще се опитат да ги държат в потиснато състояние, ще могат да добият своите права и онази власт, която им се полага като на производители на всяко богатство.

Комитет

*Карл Маркс, Карл Шапер, Х. Бауер,
Ф. Енгелс, Й. Мол, В. Волф*

В Париж тогава цареше увлечението по революционните легioni. Испанци, италианци, белгийци, холандци, поляци, германци се събираха в отряди, за да отидат да освобождават отечествата си. Начело на германския легион стояха Хервег, Борнщед, Бьорнщайн. Тъй като веднага след революцията всички чуждестранни работници не само останаха без работа, но и бяха тормозени от населението, напливът в тези легиони беше голям. Новото правителство виждаше в тях средство да се отърве от чуждестранните работници и им отпусна *l' etape du soldat*, т. е. походни квартири и походни добавки от по 50 сантиметра на ден до границата, където винаги готовият да пролива сълзи министър на външните работи, сладкодумният Ламартин, вече намираше удобен случай да ги предаде в ръцете на съответните им правителства.

Ние най-решително се противопоставихме на тази игра на революция. Да се извърши нахлуване в Германия тъкмо в разгара на тогавашното брожение в страната, за да бъде внесена отвън революцията, означаваше да се спъне революцията в самата Германия, да се заздравят правителствата и беззащитно да се предават — за това имаше грижата Ламартин — самите легионери в ръцете на германските войски. А когато по-късно революцията победи във Виена и Берлин, тогава този легион стана съвсем безпредметен; но веднъж вече започната, играта продължаваше.

Ние основахме германски комунистически клуб²⁰, в който убеждавахме работниците да не отиват в легиона, а поединично да се завръщат в родината и там да действуват в полза на движението. Нашият стар приятел Флокон, който беше член на временното правителство, издействува за изпращаните от нас работници същите привилегии за пътуването, които бяха обещани на легионерите. По този начин ние върнахме в Германия от триста до четиристотин работници, от които грамадното мнозинство бяха членове на Съюза.

Както беше лесно да се предвиди, Съюзът се оказа много слабо средство за въздействие в сравнение със зародилото се вече движение на народните маси. Три четвърти от членовете на Съюза, които по-рано бяха живели в чужбина, със завръщането си в родината смениха местожителството си; по този начин повечето от техните прединни общини бяха разтурени и те загубиха всякаква връзка със Съюза. Част от най-честолюбивите измежду тях дори не се и опитаха да я възстановят, а всеки в своето местожителство за своя сметка започваше да създава малко сепаративно движение. И най-после условията във всяка отделна малка държава, във всяка провинция, във всеки град бяха толкова различни, че Съюзът би бил в състояние да дава само най-общи директиви; а те можеха много по-лесно да бъдат разпространявани чрез печата. Накратко от момента, в който изчезнаха причините, които налагаха съществуването на тайния Съюз, изгуби своето значение и самият таен Съюз като такъв. Но това можеше да изненада най-малко онези, които токущо бяха освободили същия този таен Съюз от последните следи от конспиративния му характер.

Но че Съюзът беше отлична школа за революционна дейност, се доказва сега. На Рейн, където «*Neue Rheinische Zeitung*» представляваше надежден център, в Насау, в Райнхесен и т. н. — навсякъде начело на крайното демократично движение стояха съюзни членове. Същото беше в Хамбург. В Южна Германия пречка за това беше преобладаването на дребнобуржоазната демокрация. В Бреслау до лятото на 1848 г. с голям успех действуваше Вилхелм Волф; той получи и мандат от Силезия като заместник-депутат във Франкфуртския парламент. Най-после в Берлин словослагателят Шефан Борн, който в Брюксел и Париж се беше проявил като деен член на Съюза, основа

едно «Работническо братство», което се разпространи доста широко и съществува до 1850 г. Борн, много талантлив млад човек, който обаче малко бързаше да стане политическа величина, се «побратимяваше» с най-разноородна сбирщина, само и само да събере голяма тълпа. Той съвсем не беше човекът, който би могъл да внесе единство сред противоречивите тенденции, да внесе светлина в хаоса. Затова в официалните публикации на неговото братство постоянно се среща най-безразборно смесване на застъпваните в «Комунистически манифест» възгледи с цехови възпоминания и възжеления, с остатъци от възгледите на Луи Блан и Прудон, със защита на протекционизма и т. н. — накратко тези хора искаха да угодят на всички. Специално се организираха стачки, професионални съюзи, производителни кооперации, като се забравяше, че задачата е преди всичко с политически победи да бъде завоюван най-напред теренът, на който единствено могат да бъдат осъществени за дълго време такива неща. И когато успехите на реакцията дадоха на водачите на това Братство да почувствуват, че е необходимо пряко да участвуват в революционната борба, обърканата маса, която се беше групирала около тях, разбира се, ги изостави. Борн взе участие в Дрезденското въстание през май 1849 г.²¹ и успя да се отърве по щастлива случайност. А «Работническо братство» се прояви по отношение на голямото политическо движение на пролетариата като чист Зондербунд²², който съществуваше повече само на книга и играеше толкова незначителна роля, че реакцията намери за необходимо да го ликвидира едва през 1850 г., а запазилите се негови поделения — едва няколко години по-късно. Борн, който всъщност се казва Бутермилх, не стана политическа величина, а дребен швейцарски професор, който сега превежда не вече Маркс на цехов език, а благия Ренан на своя сладникав немски език.

С 13 юни 1849 г. в Париж²³ с поражението на майските въстания в Германия и с потушаването на унгарската революция от русите приключи един велик период на революцията от 1848 г. Но засега победата на реакцията още съвсем не беше окончателна. Представяше се възможност за организиране на разпръснатите революционни сили, а с това и на Съюза. И сега, както и преди 1848 г., условията не позволяваха каквото и да било легално организиране на пролетариата; така че трябваше отново да се организираме тайно.

През есента на 1849 г. повечето членове на предишните централни комитети и конгреси пак се събраха в Лондон. Липсваха само Шапер, който беше затворен във Висбаден, но и той пристигна, след като го оправдаха през пролетта на 1850 г., и Мол, който, след като извърши редица най-опасни пътувания с партийни поръчения и агитационни цели — в последно време той набираше сред пруската армия в Рейнска провинция артилериисти за артилерията в Пфалц, — постъпи в безансонската работническа рота от корпуса на Вилих и в сражението при Мург, пред Ротенфелзенския мост, беше убит от куршум в главата. Но сега пък дойде Вилих. Вилих беше един от така често срещаните в Западна Германия след 1845 г. комунисти по чувство и вече поради това беше в инстинктивна, тайна опозиция срещу нашето критическо направление. Но нещо повече. Той беше истински пророк, убеден в своята лична мисия като предопределен от съдбата освободител на германския пролетариат и като такъв направо претендираше както за военната, така и за политическата диктатура. Наред с проповядвания преди от Вайтлинг раннохристиянски комунизъм възникна по такъв начин нещо като комунистически ислям. Но пропагандирането на тази нова религия на първо време остана ограничено в командваната от Вилих емигрантска казарма.

И така Съюзът беше наново организиран, издадено беше «Обръщението» от март 1850 г.²⁴, отпечатано в приложението (IX, № 1), и Хайнрих Бауер бе изпратен като емисар в Германия. Редактираното от Маркс и от мене «Обръщение» представлява интерес и днес, тъй като и сега още дребнобуржоазната демокрация е онази партия, която при следващото европейско сътресение — а то ще настъпи скоро (промеждутъците между европейските революции — 1815 г., 1830 г., 1848—1852 г., 1870 г. — траят през нашия век 15—18 години) — в Германия безусловно ще дойде отначало на власт като спасителка на обществото от работниците комунисти. Така че много от казаните там неща са валидни и днес. Мисията на Хайнрих Бауер се увенча с пълен успех. Дребният весел обушар беше роден дипломат. Той наново събра в една активна организация отчасти станалите бездейни, отчасти действащите за своя сметка бивши членове на Съюза и преди всичко тогавашните водачи на «Работническото братство». Съюзът започна да играе доминираща роля в работническите,

селските и гимнастическите дружества в много по-голяма степен, отколкото преди 1848 г., така че следващото тримесечно «Обръщение» към общините, отпечатано през юни 1850 г., вече можа да констатира, че студентът Шуриц от Бон (по-късно американски ексминистър), който обхождаше Германия в интерес на дребнобуржоазната демокрация, «намерил всички годни сили вече в ръцете на Съюза» (вж. приложението, IX, № 2)²⁵. Съюзът беше безусловно единствената революционна организация, която имаше известно значение в Германия.

Но за какво щеше да служи тази организация, зависеше главно от това, дали щяха да се оправдаят надеждите за нов подем на революцията. А в течение на 1850 г. това ставаше все по-невероятно, дори и все по-невъзможно. Индустриалната криза от 1847 г., която подготви революцията от 1848 г., беше преодоляна, започнал беше нов, небивал досега период на индустриален разцвет. За всеки, който имаше очи да гледа и действително се ползваше от тях, трябваше да бъде ясно, че революционната буря от 1848 г. постепенно затихваше.

«При такова всеобщо процъфтяване, когато производителните сили на буржоазното общество се развиват толкова пишно, колкото това е изобщо възможно в рамките на буржоазните отношения, *за действителна революция не може и дума да става*. Подобна революция е възможна само в онези периоди, когато и двата тези фактора — съвременните производителни сили и буржоазните форми на производството — влизат в противоречие помежду си. Безкрайните разпри, с които се занимават сега представителите на отделните фракции на континенталната партия на реда, като взаимно се компрометират, съвсем не водят към нови революции: напротив, тези разпри са възможни само защото основата на обществените отношения в дадения момент е толкова здрава и — което реакцията не знае — толкова *буржоазна*. Всички реакционни опити да се задържи буржоазното развитие *ще се разбият в тази основа също тъй сигурно както и цялото нравствено негодувание и всички пламенни прокламации на демократите.*» Така пишехме двамата с Маркс в «Преглед от май до октомври 1850 г.» в «Neue Rheinische Zeitung. Politisch ökonomische Revue». V—VI книжка. Хамбург, 1850 г., стр. 153²⁶.

Но за мнозина това трезво тълкуване на положението

беше ерес по времето, когато Ледрю-Ролен, Луи Блан, Мадзини, Кошут, а от по-дребните германски светила — Руге, Кинкел, Гьог и всички други като тях, се обединяваха в Лондон с дузини за бъдещите временни правителства — не само за своите съответни отечества, но и за цяла Европа — и когато всичко се свеждаше само до получаване от Америка на необходимите пари под формата на революционен заем за осъществяване на европейската революция и заедно с това за образуването, от само себе си се разбира, в един миг на различни републики. Кой може да се учуди, че на тази вълна се хвана човек като Вилих и че и Шапер, обхванат от стар революционен жар, се остави да бъде заблуден и че повечето от лондонските работници, в по-голямата си част емигранти, ги последваха в лагера на буржоазнодемократичните извършители на революция? С една дума, застъпваната от нас сдържаност не беше по угодата на тези хора; трябва, казваха те, да започнем да правим революция; ние най-решително се отказахме от това. Последва разцеплението. За това, което стана по-нататък, може да се прочете в «Разкрития». След това последва арестуването най-напред на Нотюнг, после на Хаупт в Хамбург, който стана предател, като издаде имената на членовете на Централния комитет в Кьолн и трябваше да фигурира в процеса като главен свидетел; но неговите роднини не искаха да преживеят този позор и го изпратиха в Рио де Жанейро, където той по-късно се установил като търговец и като признание на неговите заслуги беше назначен отначало за пруски, а след това за германски генерален консул. Сега той е пак в Европа*.

За по-добро разбиране на «Разкрития» давам списъка на кьолнските обвиняеми: 1) П. Г. Рьозер, работник по изработване на пури; 2) Хайнрих Бюргерс, по-късно починал като прогресистки депутат в Ландтага; 3) Петер Нотюнг, шивач, починал преди няколко години в Бреслау като фотограф; 4) В. Й. Райф; 5) Д-р Херман Бекер, сега

* Шапер почина към края на 60-те години в Лондон. Вилих участва в Американската гражданска война и се отличи в нея; в сражението при Мърфрийсбъро (Тенеси) като бригаден генерал той беше ранен в гърдите, но оздравял и почина преди десетина години в Америка. За другите споменати лица ще отбележа, че Хайнрих Бауер изчезна безследно в Австралия, а Вайтлинг и Евербек умряха в Америка.

главен кмет на Кьолн и член на Горната камара; 6) Д-р Роланд Даниелс, лекар, няколко години след процеса почина от придобитата в затвора туберкулоза; 7) Карл Ото, химик; 8) Д-р Абрахам Якоби, сега лекар в Ню Йорк; 9) Д-р И. Я. Клайн, сега лекар и градски съветник в Кьолн; 10) Фердинанд Фрайлиграт, който обаче тогава беше вече в Лондон; 11) Й. Л. Ерхард, търговски пътник; 12) Фридрих Леснер, шивач, сега в Лондон. След като публичните заседания на съда със съдебни заседатели продължиха от 4 октомври до 12 ноември 1852 г., от тези обвиняеми бяха осъдени за държавна измяна: Рьозер, Бюргерс и Нотюнг по на 6, Райф, Ото и Бекер по на 5, Леснер на 3 години затвор в крепост, а Даниелс, Клайн, Якоби и Ерхард бяха оправдани.

С кьолнския процес приключва първият период на германското комунистическо работническо движение. Непосредствено след присъдата ние разтурихме нашия Съюз; няколко месеца след това умря и Зондербундът на Вилих — Шалер.

От това време ни дели цяло поколение. Тогава Германия беше страна на занаятите и на домашната промишленост, основаваща се на ръчния труд; сега тя е голяма индустриална страна, намираща се в състояние на непрекъснати индустриални преустройства. Тогава трябваше да се търсят поотделно такива работници, които разбираха своето положение като работници и своята историческо-икономическа противоположност спрямо капитала, тъй като самата тази противоположност тъкмо тогава бе започнала да се създава. Днес се налага целият германски пролетариат да бъде поставен под действието на изключителни закони само и само да се забави поне малко процесът на неговото развитие към пълното създаване на своето положение като потиснатата класа. Тогава малцината, които се бяха добрали до разбирането на историческата роля на пролетариата, трябваше да се обединяват тайно, да се събират скришно на малки общини от по трима до двадесет души. Днес германският пролетариат вече няма нужда от никаква официална организация, нито явна, нито тайна; простата, разбираща се от само себе си свързаност на едномислещи другари по

класа е достатъчна, за да раздрусва без всякакви устави, комитети, решения и други осезаеми форми цялата Германска империя. Бисмарк е арбитър в Европа, отвъд пределите на Германия; но вътре в страната всеки ден все по-застрашително израства онази атлетическа фигура на германския пролетариат, която Маркс беше предвидил още през 1844 г. — великанът, за когото вече става прекалено тясна отмерената за филистера държавна сграда, могъщата фигура и широките плещи на когото в своя растеж се приближават до онзи момент, когато ще бъде достатъчно само да се надигне от мястото си, за да превърне в развалини цялата сграда на имперското държавно устройство. Нещо повече. Международното движение на европейския и американския пролетариат сега е толкова укрепнало, че за него са се превърнали в окови не само неговата първа тясна форма — тайният съюз, — но дори и неговата втора, безкрайно по-широка форма — явната Международна работническа асоциация; достатъчно е простото чувство за солидарност, почиващо на разбирането за еднаквостта на класовото си положение, за да се създаде между работниците от всички страни и езици една велика партия на пролетариата и да бъде запазена нейната цялост. Учението, което Съюзът застъпваше от 1847 до 1852 г. и на което мъдрите филистери тогава гледаха, недоумявайки, като на бълнувания на безумци, като на тайно учение на неколцина изолирани сектанти — това учение има сега безбройни привърженици във всички цивилизовани страни на света, сред заточениците в сибирските рудници и сред златотърсачите в Калифорния; а основателят на това учение, най-силно мразеният и най-много клеветеният човек на своето време, Карл Маркс, към края на живота си беше за пролетариата на Стария и Новия свят постоянно търсен съветник, който никога не отказваше своята помощ.

Лондон, 8 октомври 1885 г.

Фридрих Енгелс

Карл Маркс и Фридрих Енгелс.
Съчинения. Т. 21, с. 211—230.

КЪМ ИСТОРИЯТА НА СЪЮЗА НА КОМУНИСТИТЕ

- ¹ Трудът на Енгелс *«Към историята на Съюза на комунистите»* бил написан като увод към третото немско издание на памфлета на Маркс *«Разкрития относно кьолнския процес на комунистите»* (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс. Съч. Т. 8, с. 419—487) и отпечатан за пръв път във вестник *«Sozialdemokrat»*, бр. 46, 47 и 48 от 12, 19 и 26 ноември 1885 г., а също в брошурата: К. Marx. *«Ent-hüllungen über den Kommunisten-Prozess zu Köln. Neuer Abdruck mit Einleitung von Friedrich Engels und Dokumenten»*. Hottlingen-Zürich, 1885 (К. Маркс. *«Разкрития относно кьолнския процес на комунистите. Ново издание с увод от Фридрих Енгелс и документи»*. Хотинген-Цюрих, 1885), която излязла през втората половина на ноември 1885 г. Освен памфлета на Маркс в тази книга били включени и четвъртото приложение (*«Кьолнският процес на комунистите»*) към труда на Маркс *«Господин Фогт»* (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс. Съч. Т. 14, с. 679—688), послесловът на Маркс към второто немско издание на памфлета (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс. Съч. Т. 18, с. 550—553), както и обръщенията на Централния комитет до Съюза на комунистите от март и юни 1850 г. (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс. Съч. Т. 7, с. 257—268 и 324—330). — 211.
- ² Вермут и Щибер. *«Комунистическите заговори от XIX век.»* Бер-

лин, 1 част, 1853; 2 част, 1854. В приложенията към първата част на книгата, в които се излагала «историята» на работническото движение като ръководство за полицанте, били печатани някои попаднали в ръцете на полицията документи на Съюза на комунистите. Втората част представлявала «черен списък» с биографични данни за лицата, свързани с работническото и демократичното движение. — 211.

- 3 *Бабуизъм* — едно от теченията на утопичния уравнителен комунизъм, основано от френския революционер от края на XVIII в. Гракх Бабуоф и неговите привърженици. — 212.
- 4 *Въстанието от 12 май 1839 г.* в Париж, в което главна роля играели революционните работници, било подготвено от Дружеството на годишните времена; въстанието не се опирало на широките народни маси и било смазано от правителствените войски и Националната гвардия. — 212.
- 6 Шапер бил арестуван веднага след въстанието от 12 май 1839 г. и след седем месеца затвор бил екстерниран от Франция; Бауер продължил революционната си дейност в Париж, по-късно, през 1842 г., бил арестуван и също екстерниран. — 212.
- 6 Става дума за един епизод от борбата на немските демократи против реакцията в Германия, настъпила след Виенския конгрес (този епизод бил наречен Франкфуртското покушение); на 3 април 1833 г. група радикални елементи, главно из студентските кръгове, нападнали полицейския участък във Франкфурт на Майн, с което трябвало да дадат сигнал за нападение на Бундестага във Франкфурт на Майн — върховния орган на Германския съюз, за да предизвикат преврат в страната и провъзгласят общогерманска република; войската смазала тази лошо подготвена акция. — 212.
- 7 През февруари 1834 г. италианският буржоазен демократ Мадзини организира поход на членовете на основаното от него през 1831 г. дружество «Млада Италия» в също и на група чуждестранни революционни емигранти от Швейцария в Савоя, която влизала в Сардинското кралство (Пиемонт), с цел да бъде вдигнато там народно въстание за обединение на Италия и създаване на независима буржоазна италианска република; нахлулият в Савоя отряд бил разбит от пиемонтските войски. — 212.
- 8 «*Демагози*» реакционните кръгове в Германия наричали от 1819 г. участниците в опозиционното движение измежду немската интелигенция и студентските гимнастически дружества, които през периода след войните с Наполеонова Франция се борели против реакционния строй в германските държави и организирали политически демонстрации с искания за обединението на Германия. Реакционните власти преследвали демагозите — 213.
- 9 *Лондонското Комунистическо просветно дружество на германските работници* било основано от К. Шапер, П. Мол и други дейци на Съюза на справедливите. След организирането на Съюза на комунистите ръководна роля в дружеството играели местните общини на Съюза. Активно участие в дейността на дру-

жеството през 1847 и 1849—1850 г. вземали Маркс и Енгелс. На 17 септември 1850 г. Маркс, Енгелс и редица техни привърженици напуснали дружеството, защото в борбата между ръководеното от Маркс и Енгелс мнозинство на Централния комитет на Съюза на комунистите и сектантско-авантюристичното малцинство (фракцията на Вилих—Шапер) по-голяма част от дружеството застанала на страната на малцинството. От края на 50-те години Маркс и Енгелс отново участвували в неговата дейност. С основаването на I интернационал дружеството, един от чинто ръководители бил Ф. Леснер, влязло в Международната работническа асоциация. Лондонското просветно дружество съществувало до 1918 г., когато английското правителство го разтурило. През ХХ в. то било посещавано от много руски политически емигранти. — 214.

- ¹⁰ Енгелс цитира статията на Маркс «Критически бележки относно статията на «Прусак» «Пруският крал и социалната реформа»» (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс. Съч. Т. I, с. 427—428).

«Vorwärts» («Напред») — немски вестник, излизал в Париж от януари до декември 1844 г. два пъти седмично. Във вестника сътрудничели Маркс и Енгелс. Под влиянието на Маркс, който от лятото на 1844 г. започнал да участва непосредствено в редактирането на вестника, той постепенно придобил комунистически характер; вестникът критикувал остро реакционния режим в Прусия. По искане на пруското правителство кабинетът на Гизо издал през януари 1845 г. заповед за експулсирането на Маркс и някои други сътрудници на вестника от Франция, след което издаването на «Vorwärts» било преустановено. — 215.

- ¹¹ «Deutsch-Französische Jahrbücher» («Немско-френски годишници») се издавали в Париж под редакцията на К. Маркс и А. Руге на немски език. Излязла само първата, двойна книжка през февруари 1844 г. В нея били поместени произведенията на К. Маркс «По еврейския въпрос» и «Към критиката на Хегеловата философия на правото. Увод», а също и произведенията на Ф. Енгелс «Очерци към критика на политическата икономия» и «Положението на Англия. Томас Карлайл. «Минало и настояще»» (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс: Съч. Т. I, с. 368—398, 399—413, 523—550, 551—575). Тези трудове бележат окончателното преминаване на Маркс и Енгелс от революционния демократизъм към материализма и комунизма. Главната причина за прекратяване издаването на списанието били принципните разногласия между Маркс и буржоазния радикал Руге. — 217.

- ¹² «Deutsche-Brüsseler-Zeitung» («Немски брюкселски вестник») бил основан от немски политически емигранти в Брюксел и излизал от януари 1847 до февруари 1848 г. Първоначално насоката на вестника се определяла от стремежа на нейния редактор, дребнобуржоазния демократ Борнщед, да примири различните течения в радикалния демократически лагер. Но още от лятото на 1847 г. благодарение на публикуваните в него статии на Маркс и Енгелс и на техните съратници вестникът все повече се превръщал в рупор на революционнорепубликанските и комунистическите идеи. От септември 1847 г. Маркс и Енгелс станали постоянни сътрудници на вестника и започнали да оказват невос-

редствено влияние върху неговата насока, като през последните месеци на 1847 г. съсредоточили фактически в ръцете си неговата редакционна работа. Под ръководството на Маркс и Енгелс вестникът станал орган на формиращата се революционна партия на пролетариата — Съюза на комунистите. — 219.

¹³ *«The Northern Star»* («Северна звезда») — английски седмичен вестник, централен орган на чартистите, основан през 1837 г.; излизал до 1852 г., отначало в Лийдс, а от ноември 1844 г. в Лондон. Основател и редактор на вестника бил Ф. О'Конор, в редакцията участвувал също Дж. Харни. От 1843 до 1850 г. във вестника се помествали статии и бележки на Енгелс. — 219.

¹⁴ *Демократическа асоциация*, основана в Брюксел през есента на 1847 г., обединявала в редовете си пролетарските революционери, предимно измежду немските революционни емигранти и прогресивните елементи от буржоазната и дребнбуржоазната демокрация. Активна роля в създаването на асоциацията изиграли Маркс и Енгелс и ръководеното от тях брюкселско Немско работническо дружество. На 15 ноември 1847 г. Маркс бил избран за неин подпредседател, а председател станал белгийският демократ Л. Жотран. Благодарение влиянието на Маркс Брюкселската демократическа асоциация станала един от големите центрове на международното демократично движение. През време на Февруарската буржоазна революция във Франция пролетарското крило на Брюкселската демократическа асоциация се стремяло да въоръжи белгийските работници и да започне борба за демократична република. Но след експулсирането на Маркс от Брюксел з началото на март 1848 г. и репресиите на белгийските власти срещу най-революционните елементи на асоциацията белгийските буржоазни демократи не съумели да възглавят антимонархическото движение на трудещите се маси. Дейността на Демократическата асоциация придобила по-тесен, чисто местен характер и през 1849 г. фактически била прекратена.

«La Réforme» («Реформа») — френски всекидневник, орган на дребнбуржоазните демократи-републиканци и дребнбуржоазните социалисти; излизал в Париж от 1843 до 1850 г. От октомври 1847 до януари 1848 г. Енгелс публикувал в този вестник редица статии. — 219.

¹⁵ Има се предвид *«Der Volks-Tribun»* («Народен трибун») — седмичен вестник, основан от немските «истински социалисти» в Ню Йорк; излизал от 5 януари до 31 декември 1846 г.

«Циркуляр против Криге» (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс. Съч. Т. 4, с. 3—18). — 219.

¹⁶ W. Weitling. *«Das Evangelium eines armen Sünders»*. Bern, 1845. — 220.

¹⁷ Вж. настоящия том, с. 64—67.

¹⁸ Енгелс цитира член първи от Устава на Съюза на комунистите (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс. Съч. Т. 4, с. 520). — 222.

¹⁹ *«Искания на Комунистическата партия в Германия»* (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс. Съч. Т. 5, с. 1—3) били написани от Маркс и Енгелс в Париж между 21 и 29 март 1848 г. Те представлявали

политическата платформа на Съюза на комунистите и започналата германска революция. «Искания на Комунистическата партия в Германия» били отпечатани около 30 март като отделен позив и в началото на април публикувани в редица демократични вестници. «Искания» били раздавани като инструкция на членовете на Съюза на комунистите, които се връщали в отечеството си. През време на революцията Маркс, Енгелс и техните привърженици се стремели да пропагандират този програмен документ сред народните маси. Не по-късно от 10 септември 1848 г. «Искания» били отпечатани в Кьолн като позив, който се разпространявал от членовете на кьолнския Работнически съюз в редица градове в Рейнската провинция. На втория демократически конгрес в Берлин през октомври 1848 г. делегатът на кьолнския Работнически съюз Бойст направил от името на комисията по социалния въпрос предложение да се приеме програма от мероприятия, заимствувана почти изцяло от «Искания». През ноември и декември 1848 г. на заседания на кьолнския Работнически съюз били обсъждани отделни пунктове на «Искания». В края на 1848 или в началото на 1849 г. «Искания» излезли и в отделна брошура в съкратен вид в Лайпциг.

Енгелс цитира този документ не изцяло. — 223.

²⁰ Става дума за Клуба на немските работници, основан в Париж на 8—9 март 1848 г. по инициатива на ръководителите на Съюза на комунистите. Ръководна роля в това дружество играл Маркс. Целта на създаването на клуба била да се сплотят немските работници-емигранти в Париж и да им се разяснява тактиката на пролетариата в буржоазнодемократическата революция. — 225.

²¹ Въоръженото въстание в Дрезден започнало на 3 май и продължило до 8 май 1849 г. Повод за избухването му дали отказът на саксонския крал да признае имперската конституция и назначаването на поста министър-председател на крайния реакционер Чински. Буржоазията и дребната буржоазия почти не взели участие в борбата, главна роля в барикадните боеве изиграли работниците и занаятчиите. Въстанието било потушено от правителствените и пристигналите в Саксония пруски войски. Дрезденското въстание сложило началото на въоръжената борба в защита на имперската конституция. Борбата се всъдила в Южна и Западна Германия през май—юли 1849 г. и завършила с поражението на демократичните сили. — 226.

²² *Зондербунд* (Отделен съюз), по аналогия със сепаратистското обединение на реакционните католически кантони в Швейцария през 40-те години на XIX в., Маркс и Енгелс наричали иронично сектантавско-авантюристическата фракция на Вилхелм Шапер, обособила се след разцеплението на Съюза на комунистите на 15 септември 1850 г. в самостоятелна организация със свой собствен Централен комитет. С дейността си фракцията помогнала на пруската полиция да разкрие нелегалните общини на Съюза на комунистите в Германия и и дала повод да изфабрикува съдебния процес против видни дейци на Съюза на комунистите в Кьолн през 1852 г. — 226.

²³ На 13 юни 1849 г. в Париж дребнобуржоазната партия на Пломби-

ната организираща мирна протестна демонстрация срещу изпращането на френски войски за потушаване на революцията в Италия, което било нарушение на конституцията на Френската република, забраняваща да се използват френски войски против свободата на друг народ. Провалът на тази демонстрация, разпръснатата от войската, потвърдил банкрута на дребнобуржоазната демокрация във Франция. След 13 юни много лидери на Планапата, а също и свързани с тях чуждестранни дребнобуржоазни демократи били арестувани и експулсирани или били принудени да емигрират от Франция. — 226.

²⁴ Има се предвид «Обръщение на Централния комитет до Съюза на комунистите. Март 1850 г.» (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс. Съч. Т. 7, с. 257—268). — 227.

²⁵ Има се предвид «Обръщение на Централния комитет до Съюза на комунистите. Юни 1850 г.» (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс. Съч. Т. 7, с. 324—330). — 228.

²⁶ Енгелс цитира тук статията «Трети международен преглед. От май до октомври» (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс. Съч. Т. 7, с. 465) — «*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*» («Нов рейнски вестник. Политико-икономически преглед») — списание, основано от Маркс и Енгелс през декември 1849 г. и издавано от тях до ноември 1850 г. Списанието било теоретически и политически орган на Съюза на комунистите, продължение на издвания от Маркс и Енгелс през време на революцията от 1848—1849 г. «*Neue Rheinische Zeitung*». От март до ноември 1850 г. излезли всичко шест книжки, от които една двойна (5—6). Списанието се редактирало в Лондон, а се печатало в Хамбург. На корицата бил посочен и Ню Йорк, тъй като Маркс и Енгелс разчитали на разпространение на списанието и сред немските емигранти в Америка. По-голямата част от материалите (статии, прегледи, рецензии) пишели Маркс и Енгелс, които привличали за сътрудници и своите привърженици — В. Волф, Й. Вайдемайер, Г. Екарнус. От произведенията на основоположниците на марксизма в списанието били публикувани «Класовата борба във Франция» от Маркс, «Германската кампания за имперската конституция» и «Селската война в Германия» от Енгелс, а също и редица други трудове. В статиите, публикувани в списанието, се обобщавали резултатите от революцията от 1848—1849 г., разработвали се по-нататък теорията и тактиката на революционната пролетарска партия. Списанието престанало да излиза поради полицейските преследвания в Германия и липсата на материални средства. — 228.